

УДК 581.95

doi: 10.5281/zenodo.1318169

І.Г. Ольшанський

Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України

вул. Терещенківська, 2, м. Київ, 01004, Україна

olshansky1982@ukr.net

РІДКІСНІ ВИДИ РОСЛИН ЛОХВИЦЬКОГО РАЙОНУ (ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСТЬ, УКРАЇНА)

Наведено перелік відомих за літературними даними та гербарними зборами і нових місцезнаходжень рідкісних видів рослин, які трапляються у Лохвицькому районі Полтавської області. Рідкісні види рослин частіше ростуть на ділянках із природним і напівприродним рослинним покривом, які збереглися переважно у заплавах річок.

На Лохвищині зростають види рослин, які занесені до Червоної книги України (2009): *Salvinia natans* (L.) All., *Crocus reticulatus* Steven ex Adams, *Gladiolus tenuis* M. Bieb., *Bulbocodium versicolor* (Ker-Gawl.) Spreng., *Anacamptis laxiflora* (Lam.) R.M. Bateman, *Anacamptis palustris* (Jacq.) R.M. Bateman, Pridgeon et M.W. Chase, *Anacamptis pyramidalis* (L.) Rich., *Dactylorhiza incarnata* (L.) Soó, *Epipactis helleborine* (L.) Crantz, *Listera ovata* (L.) R.Br., *Stipa capillata* L., *Stipa pennata* L., *Astragalus dasyanthus* Pall., *Adonis vernalis* L., *Pulsatilla pratensis* (L.) Mill. ssp. *nigricans* (Stoerck) Zamels, *Scrophularia vernalis* L.

Також у Лохвицькому районі зростають регіонально рідкісні види: *Aegonychon purpureoaeeruleum* (L.) Holub, *Amygdalus nana* L., *Calluna vulgaris* (L.) Hill., *Carex rhizina* Blytt ex Lindbl., *Cerasus avium* (L.) Moench, *Chrysosplenium alternifolium* L., *Comarum palustre* L., *Convallaria majalis* L., *Corydalis cava* (L.) Schweigg. et Körte, *Crataegus ucrainica* Pojark., *Dentaria bulbifera* L., *Dentaria quinquefolia* M. Bieb., *Equisetum hyemale* L., *Galeobdolon luteum* Huds., *Hyacinthella leucophaea* (K. Koch) Schur, *Inula helenium* L., *Iris hungarica* Waldst. et Kit., *Linum perenne* L., *Menyanthes trifoliata* L., *Naumburgia thyrsoflora* (L.) Rechb., *Nymphaea alba* L., *Nymphaea candida* C. Presl, *Prunella grandiflora* (L.) Scholl., *Sanguisorba officinalis* L., *Scilla bifolia* L., *Scilla siberica* Haw., *Utricularia vulgaris* L., *Valeriana officinalis* L. s.l., *Veratrum lobelianum* Bernh., *Vinca minor* L.

Ключові слова: рідкісні види рослин, Лохвицький район, Полтавська область, Україна.

Публікація містить результати досліджень, здійснених у межах виконання наукової роботи «Таксономічно-номенклатурне та флористичне вивчення судинних рослин України, дигіталізація та узагальнення номенклатурно-таксономічної і гербарної інформації», а також проведених при грантовій підтримці Державного фонду фундаментальних досліджень за конкурсним проектом 17ДФ036-03.

Вступ. Лохвицький район знаходиться на півночі Полтавської області, межує із Чорнухинським, Лубенським, Миргородським і Гадяцьким районами Полтавської області, а на півночі – з Варвинським районом Чернігівської області та Роменським і Липоводолинським районами Сумської області. Площа Лохвицького району – 1,3 тис. км², що перевищує площу таких європейських країн, як Монако, Ліхтенштейн, Андорра або Мальта. Населення Лохвицького району – 43,2 тис. чол. (на 1 грудня 2015 р.).

У районі знаходиться 81 населений пункт, у тому числі 2 міста – Лохвиця і Заводське. Район розташований у межах Полтавської рівнини. Лежить у Лівобережно-Дніпровській лісостеповій фізико-географічній провінції. Поверхня району полого-хвиляста, розчленована прохідними долинами, балками та ярами. Район багатий на корисні копалини – газ, нафту, пісок, глину, торф. Середня температура січня – $-6,8^{\circ}\text{C}$, липня – $+20^{\circ}\text{C}$. Опадів – близько 500 мм на рік. Територією району протікають річки Сула, Лохвиця (Суха Лохвиця), Сулиця, Артополот, Бодаква (Будаква), Крива, Глинна, Лаптур, які належать до басейну Дніпра [2, 15, 17].

У наш час територія Лохвицького району знаходиться під сильним антропогенним тиском: величезні площі було розорано, балки – заліснено, створено широку мережу автомобільних доріг, прокладено залізницю. У районі добувають нафту, природний газ, будівельні матеріали, а в минулому – ще й торф. Ділянки із природним і напівприродним рослинним покривом збереглися переважно у заплавах річок [2, 13–14].

Рослинний покрив у Лохвицькому районі вивчали А.Н. Краснов, А.Ф. Барсуков (Барсуков), Р.В. Ганжа, О.М. Байрак, Н.О. Стецюк, Т.І. Андрієнко, І.А. Коротченко, Т.В. Криворучко, І.А. Грицай, О.Ю. Недоруб, Т.І. Заболотна, А.О. Корнус, М.Ю. Старовойтова, С.М. Панченко, Т.С. Двірна, І.Г. Ольшанський та інші дослідники [1–14, 16–26]. Серед проаналізованих робіт, на нашу думку, варто виділити дві: «Очерк флоры южной части Лохвицкого уезда Полтавской губ[ернии]» А.Ф. Барсукова (1898) [4] та «Заповідними стежинами Лохвицького краю» авторів О.М. Байрак, Т.І. Заболотної, М.В. Слюсара (2012) [2]. Автором першої з цих праць був

Андрій Федорович Барсуков – студент Петербурзького лісового інституту (нині – Санкт-Петербурзький державний лісотехнічний університет імені С.М. Кірова), який вивчав рослинний покрив на території сучасних Лохвицького, Чорнухинського і Пирятинського районів Полтавської області та для досліджуваного регіону наводив загалом 618 видів рослин. Окремі з них у пізніших зведеннях флори Лохвиччини більше не згадувалися (наприклад, *Lilium martagon* L., *Anacamptis laxiflora* (Lam.) R.M. Bateman, *Gymnadenia conopsea* (L.) R. Br.). Найбільш імовірно, це трапилося тому, що праця А.Ф. Барсукова була недоступна для ботаніків, які після нього досліджували флору і рослинність Північної Полтавщини. Принагідно ми висловлюємо подяку А.С. Москвіній, яка люб'язно надала нам електронну копію цієї цінної статті.

Сучасна робота О.М. Байрак, Т.І. Заболотної та М.В. Слюсара (2012) [2] містить детальний аналіз особливостей флори і фауни заповідних куточків природи Лохвицького району. У цій книзі у науково-популярній формі наведено сучасні відомості про поширення, умови зростання та стан популяцій рідкісних видів рослин.

Метою цієї роботи було узагальнити відомості про рідкісні види судинних рослин та здійснити пошук їх нових місцезростань на території Лохвицького району.

Матеріали та методи. Роботу виконано на основі: 1) аналізу літературних даних [1–14, 16–26]; 2) опрацювання матеріалів Національного гербарію України – гербарію Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України (KW). Зазначимо, що в ньому зберігається принаймні частина гербарію А.Ф. Барсукова (зразки зібрані А. Барсуковим, А. Барсуковою, А. Табуранською, етикетки однотипні, написані одним почерком); також, у гербарії KW зберігаються збори з досліджуваної території І.А. Грицай, І.Г. Ольшанського, Т.С. Двірної та ін.; 3) експедиційних виїздів в околицях міста Заводське та сіл Піски, Пісочки, Хрулі, Бодаква, Пласківщина, Руда, Токарі, Гамаліївка та Пучківщина. Зібрані матеріали передано до гербарію KW.

У наведеному нижче списку вжито такі умовні позначення: БЗ – ботанічний заказник; БПП – ботанічна пам'ятка природи; ГЗ – гідрологічний заказник; ЛЗ – ландшафтний заказник; ЛсЗ – лісовий заказник; РР – вид, який включено до Переліку видів рослин, які не занесені до Червоної книги України, але є рідкісними або такими, що постійно або тимчасово перебувають під загрозою зникнення в природних умовах на території Полтавської області (затверджено рішенням Полтавської обласної ради 23 березня 2005 року) – регіонально рідкісний вид.

Результати дослідження та їх обговорення.

Відділ **Equisetophyta**

Клас **Equisetopsida**

Родина **Equisetaceae**

Equisetum hyemale L. – хвоц зимуючий – РР. Нові місцезнаходження: околиці с. Гамаліївка, в дубовому лісі, N50.419730°, E33.534700°, 31.03. 2017, І. Ольшанський [14].

Відділ **Polypodiophyta**

Клас **Polypodiopsida**

Родина **Salviniaceae**

Salvinia natans (L.) All. – сальвінія плаваюча – реліктовий вид, занесений до Червоної книги України (2009), неоцінений [24], також цей вид включено до Червоного списку МСОП. Літературні відомості: околиці с. Пісочки, ГЗ «Артополот», у водоймах; околиці с. Гиряві Ісківці, ГЗ «Середньосульський», у водоймах; околиці с. Бодаква, ЛЗ «Христанівський», у водоймах [1, 2, 6–8]. У річках та озерах, звичайно [4]. За нашими спостереженнями, цей вид трапляється у р. Сула в околицях села Хрулі.

Відділ **Magnoliophyta**

Клас **Magnoliopsida**

Родина **Nymphaeaceae**

Nymphaea alba L. – латаття біле – РР. Літературні відомості: околиці с. Пісочки, ГЗ «Артополот», у водоймах; околиці с. Бодаква, ЛЗ «Христанівський», у водоймах [1, 2]. Гербарні матеріали: 1) м. Сенча Полтавської губернії, Лохвицького повіту, в р. Суле, 16.VI. 1896, А. Барсуков, KW. Нові місцезнаходження: околиці с. Піски, урочище Баришка, в річці Сула, N50.374870°, E33.416240°, 22.VII. 2017, І. Ольшанський; околиці с. Піски, в річці Артополот, N50.382370°, E33.438890°, 22.VII. 2017, І. Ольшанський [13].

Nymphaea candida C. Presl – латаття сніжно-біле – РР. Літературні відомості: околиці с. Гиряві Ісківці, ГЗ «Середньосульський», у річці Сула [1, 2, 6, 7].

Клас **Liliopsida**

Родина **Convallariaceae**

Convallaria majalis L. – конвалія звичайна – РР. Літературні відомості: околиці с. Христанівка, ЛЗ «Христанівський», в широколистяному лісі; околиці с. Свиридівка, ЛсЗ «Урочище Крупське», в широколистяному лісі [1, 2]. У лісах та між кущами, А.Ф. Барсуков [4]. Нові місцезнаходження: околиці с. Піски, на руїнах асфальтобетонного заводу, N50.357250°, E33.453240°, «релікт культури», 29.05. 2017, І. Ольшанський. Також цей вид нам траплявся у лісі в околицях міста Заводське (N50.386520°, E33.410870°).

Родина **Cyperaceae**

Carex rhizina Blytt ex Lindbl. – осока кореневищна – РР. Літературні відомості: без точної вказівки на місцезростання, С.М. Панченко, 2017 [16].

Родина *Hyacinthaceae*

Hyacinthella leucophaea (K. Koch) Schur – гіацинтик блідий – РР. Літературні відомості: околиці с. Бербениці, БЗ «Балка Поповиця», на верхній частині степових схилів [1, 2, 11].

Scilla bifolia L. – проліска дволиста – РР. Літературні відомості: околиці с. Свиридівка, ЛЗ «Панський маєток», в широколистяному лісі; околиці с. Христанівка, ЛЗ «Христанівський»; околиці с. Свиридівка, ЛсЗ «Урочище Крупське» [1, 2]. У лісах, нерідко [4].

Scilla siberica Haw. – проліска сибірська – РР. Літературні відомості: околиці с. Свиридівка, ЛЗ «Панський маєток», у широколистяному лісі; околиці с. Христанівка, ЛЗ «Христанівський»; околиці с. Свиридівка, ЛсЗ «Урочище Крупське»; околиці с. Дрюківщина, БПП «Урочище Шумейкове», на схилі яру [1, 2]. Гербарні матеріали: 1) Полтавська обл., Лохвицький р-н, урочище «Крупське», грабово-дубовий ліс, 06.IV. 2007, І.А. Грицай, KW 073736. Нові знахідки: В околицях с. Гамаліївка, в лісі, часто, N50.419730°, E33.534700°, 31.03. 2017, І. Ольшанський [13].

Родина *Iridaceae*

Crocus reticulatus Steven ex Adams – шафран сітчастий – субсередземноморсько-малоазійський вид на північно-східній межі ареалу, занесений до Червоної книги України (2009), неоцінений [24]. Літературні відомості: околиці с. Гамаліївка [1, 11].

Iris hungarica Waldst. et Kit. (*I. aphylla* L., *I. nudicaulis* Lam.) – півники угорські – РР. Літературні відомості: в лісах колишнього Лохвицького повіту [4]. Нові знахідки: околиці с. Пласківщина, схили біля залізничного насипу, N50.268757°, E33.459347°, 29.05. 2017, І. Ольшанський [13].

Gladiolus tenuis M. Bieb. (*G. apterus* Klokov) – косарики тонкі – реліктовий вид, занесений до Червоної книги України (2009), вразливий [24]. Літературні відомості: околиці с. Пісочки, ГЗ «Артополот», на вологих луках; околиці с. Гиряві Ісківці, ГЗ «Середньосульський» [1, 2]. Нові знахідки: невелика популяція цього виду була нами виявлена на околиці с. Піски, біля стариці річки Сула, урочище «За Перекопом». У наш час вона зникла, принаймні в 2016 і 2017 рр. жодної рослини *Gladiolus tenuis* там ми не виявили. На нашу думку, це відбулося через обміління річки Сула і, відповідно, – зміну водного режиму ґрунту.

Родина *Melanthaceae*

Bulbocodium versicolor (Ker-Gawl.) Spreng. – брандушка різнобарвна – європейський вид із диз'юнктивним ареалом, занесений до Червоної книги України (2009), вразливий [24]. Літературні відомості: околиці с. Гамаліївка [1, 11, 26].

Veratrum lobelianum Bernh. – чемериця Лобеля – РР. Літературні відомості: околиці с. Гиряві Ісківці, ГЗ «Середньосульський», поодинокі рослини [1, 2, 6].

Родина *Orchidaceae*

Anacamptis laxiflora (Lam.) R.M. Bateman (*Orchis laxiflora* Lam.) – плодоріжка рідкоквіткова – рідкісний вид на північній межі ареалу, має складний цикл розвитку, занесений до Червоної книги України (2009), вразливий [24]. Літературні відомості: околиці с. Сенча, урочище Бірки, в долині Сули, на засоленій луці [4].

Anacamptis palustris (Jacq.) R.M. Bateman, Pridgeon et M.W. Chase (*Orchis palustris* L.) – плодоріжка болотна – рідкісний вид зі складною біологією розвитку, занесений до Червоної книги України (2009), вразливий [24]. Літературні відомості: околиці с. Бодаква, ЛЗ «Христанівський», на вологих луках [1, 2].

Anacamptis pyramidalis (L.) Rich. (*Orchis pyramidalis* L.) – плодоріжка пірамідальна – рідкісний вид на північній межі ареалу, має складну біологію розвитку, занесений до Червоної книги України (2009), вразливий [24]. Літературні відомості: м. Сенча, Самсонів острів, 1 екземпляр [4]. Очевидно, вказувався помилково.

Dactylorhiza incarnata (L.) Soó (*Orchis incarnata* L.) – зозульки м'ясо-червоні – рідкісний вид, занесений до Червоної книги України (2009), вразливий [24]. Літературні відомості: околиці с. Гиряві Ісківці, ГЗ «Середньосульський», околиці с. Бодаква, ЛЗ «Христанівський» [1, 2]. Гербарні матеріали: 1) м. Сенча Полтавської губернії, Лохвицького повіту. Затон на луці, 17.VI. 1899, А. Барсуков, KW 024684. Нові місцезнаходження: околиці с. Бодаква, на заболочених луках біля р. Бодаква, N50.279177°, E33.460987°, 29.05. 2017, І. Ольшанський.

Eripactis helleborine (L.) Crantz (*Eripactis latifolia* (L.) All.) – коручка чемерникоподібна – рідкісний вид, занесений до Червоної книги України (2009), неоцінений [24]. Літературні відомості: наводився для колишнього Лохвицького повіту, без точної вказівки на місцезростання [4].

Listera ovata (L.) R.Br. – зозулині сльози яйцеподібні – рослини зі складною біологією розвитку, вид занесений до Червоної книги України (2009), неоцінений [24]. Літературні відомості: у дубово-ясеневому лісі біля с. Свиридівка [16].

Родина *Poaceae*

Stipa capillata L. – ковила волосиста – центрально-євразійський степовий вид, занесений до Червоної книги України (2009), неоцінений [24]. Літературні відомості: околиці с. Бербениці, БЗ «Балка Поповиця», на верхній частині степових схилів [1, 2].

Stipa pennata L. – ковила пірчаста – степовий вид, занесений до Червоної книги України (2009), вразливий [24]. Літературні відомості: наводився для колишнього Лохвицького повіту, без точної вказівки на місцезростання [4]. Нові місцезнаходження: околиці с. Пласківщина, на схилах залізничного насипу, N50.268757°, E33.459347°, 29.05. 2017, І. Ольшанський.

Клас *Rosopsida*

Родина *Aprocynaceae*

Vinca minor L. – барвінок малий – РР. Літературні відомості: околиці с. Христанівка, ЛЗ «Христанівський», на узліссі [1, 2]. У гаях, зрідка [4]. Нові місцезнаходження: околиці с. Руда, на смітнику, N50.425860°, E33.506160°, 31.03. 2017, І. Ольшанський [13]. Ймовірно, на досліджуваній території цей вид є адвентивним, який необхідно виключити з переліку регіонально рідкісних.

Родина *Apiaceae*

Ostericum palustre (Bess.) Bess. – маточник болотний – вид занесений до Червоного списку МСОП. Літературні відомості: на торф'янистих луках біля сіл Токарі, Яшники та на північних околицях м. Лохвиця [16].

Родина *Asteraceae*

Inula helenium L. – оман високий – РР. Літературні відомості: околиці с. Пісочки, ГЗ «Артополот»; околиці с. Гиряві Ісківці, ГЗ «Середньосульський»; околиці с. Бодаква, ЛЗ «Христанівський»; околиці с. Бербениці, БЗ «Балка Поповиця», на дні балки; околиці с. Дрюківщина, БПП «Урочище Шумейкове», заболочена ділянка [1, 2]. Гербарні матеріали: 1) м. Сенча Полтавської губернії, Лохвицького повіту, на лісовій луці, 16.VII. 1896, А. Барсуков, KW.

Родина *Boraginaceae*

Aegonychon purpurocaeruleum (L.) Holub (*Lithospermum purpurocaeruleum* L.) – егоніхон фіолетово-блакитний – РР. Літературні відомості: Лохвицький повіт [10].

Родина *Brassicaceae*

Dentaria bulbifera L. (*Cardamine bulbifera* (L.) Crantz) – зубниця бульбиста – РР. Літературні відомості: околиці с. Свиридівка, ЛЗ «Панський маєток», у широколистяному лісі; околиці с. Христанівка, ЛЗ «Христанівський», у широколистяному лісі; околиці с. Свиридівка, ЛсЗ «Урочище Крупське», у широколистяному лісі [1, 2].

Dentaria quinquefolia M. Bieb. (*Cardamine quinquefolia* (M. Bieb.) Schmalh.) – зубниця п'ятилиста – РР. Літературні відомості: околиці с. Свиридівка, ЛЗ «Панський маєток», у широколистяному лісі; околиці с. Христанівка, ЛЗ «Христанівський», у широколистяному лісі; околиці с. Свиридівка, ЛсЗ «Урочище Крупське», в широколистяному лісі [1, 2].

Родина *Ericaceae*

Calluna vulgaris (L.) Hill. – верес звичайний – РР. Літературні відомості: без точної вказівки на місцезростання, С.М. Панченко, 2017 [16].

Родина *Fabaceae*

Astragalus dasyanthus Pall. – астрагал шерстистоквітковий – вид на північно-західній межі ареалу, трапляється в ізольованих оселищах, занесений до Червоної книги України (2009), вразливий [24]. Літературні відомості: околиці с. Романиха, ЛЗ «Романиха», на верхній частині степових схилів [1, 2]. У степах, зрідка [4].

Родина *Fumariaceae*

Corydalis cava (L.) Schweigg. et Körte – ряст порожнистий – РР. Літературні відомості: околиці с. Христанівка, ЛЗ «Христанівський», в лісі [1, 2].

Родина *Lamiaceae*

Galeobdolon luteum Huds. (*Lamium galeobdolon*) – зеленчук жовтий – РР. Літературні відомості: околиці с. Гиряві Ісківці, ГЗ «Середньосульський», в широколистяному лісі; околиці с. Свиридівка, ЛЗ «Панський маєток», у широколистяному лісі; околиці с. Свиридівка, ЛсЗ «Урочище Крупське», у широколистяному лісі; околиці с. Дрюківщина, БПП «Урочище Шумейкове», в лісі [1, 2]. Між кущами, зрідка [4].

Prunella grandiflora (L.) Scholl. – суховершки великоквіткові – РР. Літературні відомості: без точної вказівки на місцезростання, С.М. Панченко, 2017 [16].

Родина *Lentibulariaceae*

Utricularia vulgaris L. – пухирник звичайний – РР. Літературні відомості: околиці с. Пісочки, ГЗ «Артополот», у водоймах; околиці с. Гиряві Ісківці, ГЗ «Середньосульський», у водоймах; околиці с. Бодаква, ЛЗ «Христанівський», у водоймах [1, 2, 6, 7]. Гербарні матеріали: 1) м. Сенча Полтавської губернії, Лохвицького повіту, в Сулі, 15.VI. 1896, А. Барсуков, KW.

Родина *Linaceae*

Linum perenne L. – льон багаторічний – РР. Літературні відомості: наводився для колишнього Лохвицького повіту, без точної вказівки на місцезростання [4]. Також цей автор (А.Ф. Барсуков) наводив для регіону ще два види роду *Linum*: *L. angustifolium* Huds. та *L. flavum* L. [4].

Родина *Menianthaceae*

Menyanthes trifoliata L. – бобівник трилистий – РР. Літературні відомості: околиці с. Гиряві Ісківці, ГЗ «Середньосульський», на заболочених ділянках [1, 2, 6, 7]; околиці с. Сенча, урочище Бірки, дуже рідко [4].

Родина *Primulaceae*

Naumburgia thyrsoiflora (L.) Rchb. – кизляк китицевидний – РР. Літературні відомості: околиці с. Гиряві Ісківці, ГЗ «Середньосульський», на заболочених ділянках [1, 2].

Primula veris L. – первоцвіт весняний – РР. Літературні відомості: околиці с. Христанівка, ЛЗ «Христанівський», на узліссі [1, 2]; також наводився для колишнього Лохвицького повіту, без точної вказівки на місцезростання [4].

Родина *Ranunculaceae*

Adonis vernalis L. – горицвіт весняний – євросибірський лісостеповий вид, занесений до Червоної книги України (2009), неоцінений [24]. Літературні відомості: околиці с. Бербениці, БЗ «Балка Поповиця», на верхній частині степових схилів [1, 2]. Гербарні матеріали: 1) м. Лохвиця Полтавської губернії, 22.IV. 1895, Ант. Барсукова 69, KW.

Pulsatilla pratensis (L.) Mill. ssp. *nigricans* (Stoerck) Zamels (*Pulsatilla nigricans* Stoerck) – сон чорніючий – рідкісний вид, занесений до Червоної книги України (2009), неоцінений [24]. Літературні відомості: околиці с. Бербениці, БЗ «Балка Поповиця», на степових схилах [1, 2].

Родина *Rosaceae*

Amygdalus nana L. – мигдаль степовий – РР. Нові місцезнаходження: невелика популяція цього виду відмічена нами на околиці села Піски, урочище Березове, біля руїн маєтку Галаганів. Оскільки рослини цього виду ростуть поруч із бузком (*Syringa vulgaris* L.) біля колишньої садиби, то ми розглядаємо цю популяцію як «релікт культури». За нашими спостереженнями, популяція *Amygdalus nana* тут щороку зменшується.

Cerasus avium (L.) Moench (*Prunus avium* (L.) L.) – черешня пташина – РР. Літературні відомості: околиці с. Христанівка, ЛЗ «Христанівський», у широколистяному лісі; околиці с. Свиридівка, ЛсЗ «Урочище Крупське», в широколистяному лісі [1, 2].

Comarum palustre L. (*Potentilla palustris* (L.) Scop.) – вовче тіло болотне – РР. Літературні відомості: околиці с. Гиряві Ісківці, ГЗ «Середньосульський», на болотах [1, 2, 6, 7].

Crataegus ucrainica Pojark. – глід український – РР, також цей вид включено до Червоного списку МСОП. Літературні відомості: на насипу біля мосту через р. Сула [17].

Sanguisorba officinalis L. – родовик лікарський – РР. Літературні відомості: околиці с. Пісочки, ГЗ «Артополот», на вологих луках [1, 2]. Гербарні матеріали: 1) м. Сенча Полтавської губернії, Лохвицького повіту, Бірки, на луці, 16.VII. 1896, А. Барсуков 34, KW. Нові місцезнаходження: 1) с. Піски, луки біля залізниці, 16.VIII. 2016, І. Ольшанський, KW 121850, KW 121851; 2) околиці с. Піски, біля р. Артополот, луки біля «Зеленого мосту», часто, N50.385240°, E33.431240°, 22.VII. 2017, І. Ольшанський [13].

Родина *Saxifragaceae*

Chrysosplenium alternifolium L. – жовтяниця черговоліста (селезіночник звичайний) – РР. Нові місцезнаходження: околиці с. Гамаліївка, в лісі, N50.419730°, E33.534700°, 31.III. 2017, І. Ольшанський [13].

Родина *Scrophulariaceae*

Scrophularia vernalis L. – ранник весняний – європейсько-середземноморський вид, занесений до Червоної книги України (2009), вразливий [24]. Літературні відомості: у кленово-дубовому лісі на схилі корінного берега р. Сули між селами Млини та Гаївщина [16].

Родина *Valerianaceae*

Valeriana officinalis L. s.l. (incl. *V. exaltata* Mikan, *V. palustris* Kreyer) – валеріана лікарська (вид приймаємо в широкому розумінні, включаючи в. високу та в. болотну) – РР. Літературні відомості: околиці с. Гиряві Ісківці, ГЗ «Середньосульський»; околиці с. Бодаква, ЛЗ «Христанівський» [1, 2, 6, 7]. Гербарні матеріали: 1) Полтавська губернія, Лохвицький повіт, VI. 1895, А. Барсуков, KW. Нові місцезнаходження: околиці с. Пласківщина, луки в заплаві р. Бодаква, часто, N50.277627°, E33.460565°, 29.V. 2017, І. Ольшанський [13].

Нині обговорюється питання про створення у Лохвицькому районі Національного природного парку [16]. За нашими відомостями, в районі зростає близько 50 видів рідкісних видів рослин, тому створення тут НПП ми вважаємо своєчасним і необхідним, що дозволить покращити охорону біорізноманіття Північної Полтавщини. Крім того, наведені відомості можуть бути використані для моніторингу та популяційних досліджень, а також при підготовці нового видання Червоної книги України.

Висновок. Таким чином, на території Лохвицького району Полтавської області відмічено 47 рідкісних видів рослин, серед яких 16 занесено до Червоної книги України (2009), 30 – регіонально рідкісних.

Автор щиро вдячний А.С. Москвіній, Н.О. Смоляр (Стецюк), Т.С. Двірній, Д.А. Давидову за поради і допомогу при підготовці статті, куратору Національного гербарію України Н.М. Шиян та співробітникам цього гербарію А.В. Шумілової та І.І. Дяченко за сприяння та слушні поради, а також своїм батькам Г.А. Ольшанському та О.М. Ольшанській за допомогу при проведенні ботанічних виїздів.

Список використаної літератури:

1. Байрак О.М. Атлас рідкісних і зникаючих рослин Полтавщини / О.М. Байрак, Н.О. Стецюк. – Полтава : Верстка, 2005. – 248 с.
2. Байрак О.М. Заповідними стежинами Лохвицького краю / О.М. Байрак, Т.І. Заболотна, М.В. Слюсар. – Полтава : Дивосвіт, 2012. – 184 с.
3. Байрак-Смоляр О.М. Флористична і ценотична характеристика степів Полтавщини / О.М. Байрак-Смоляр, І.А. Коротченко // Український ботанічний журнал. – 1996. – Т. 53 (5). – С. 554–561.
4. Барсуков А.Ф. Очерк флоры южной части Лохвицкого у. Полтавской губ. / А.Ф. Барсуков // Известия Санкт-Петербургского лесного института. – 1898. – Вып. 1. – С. 99–141.
5. Двірна Т.С. Знахідки видів адвентивних рослин на території Роменсько-Полтавського геоботанічного округу / Т.С. Двірна // Український ботанічний журнал. – 2016. – Т. 69 (6). – С. 844–852.

6. Еталони природи Полтавщини. Розповіді про заповідні території / О.М. Байрак, М.І. Проскурня, Н.О. Стецюк [та ін.]. – Полтава : Верстка, 2003. – 212 с.
7. Заповідна краса Полтавщини / Т.Л. Андрієнко, О.М. Байрак, М.І. Залудяк [та ін.]. – Полтава : Астрея, 1996. – 184 с.
8. Іллічевський С. Гербарій Полтавського Державного Музею / С. Іллічевський // Збірник, присвячений 35-річчю музею / ред.: В. Бендеровський, Я. Риженко, М. Гавриленко. – Полтава, 1928. – Т. 1. – С. 141–226.
9. Корнус А. Проектований ландшафтний парк «Середньосульський» / А. Корнус // Науковий вісник Чернівецького університету. Сер. Географія. – 2006. – Вип. 294. – С. 33–41.
10. Краснов А.Н. Ботанико-географический очерк Полтавской губернии / А.Н. Краснов // Материалы к оценке земель Полтавской губернии. – 1894. – Вып. 16. – 513 с.
11. Криворучко Т.В. Рідкісні степові ефемероїди Лівобережного Придніпров'я (стан популяцій та наукові основи охорони) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. біол. наук : спец. 03.00.05 «Ботаніка» / Т.В. Криворучко. – Київ, 2008. – 15 с.
12. Материалы к оценке земель Полтавской губернии. Естественнo-историческая часть: Отчет Полтавскому губернскому земству. Вып. 16: Оро-гидрография, геология, почвы, климат и флора Полтавской губернии / ред. В.В. Докучаев. – СПб. : Типография Е. Евдокимова, 1884. – 513 с.
13. Ольшанський І.Г. Регіонально рідкісні види рослин у Лохвицькому районі (Полтавська обл., Україна) / І.Г. Ольшанський // Біорізноманіття: теорія, практика та методичні аспекти вивчення у загальноосвітній та вищій школі (присвячена 80-річчю з дня заснування кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка), (2–3 листоп. 2017 р., м. Полтава) : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – Полтава : ФОП Гаража М.Ф., 2017. – С. 133–136.
14. Ольшанський І.Г. Рослинний покрив гідрологічного заказника місцевого значення «Артополот» (Полтавська обл.) / І.Г. Ольшанський // Екологія водно-болотних угідь і торфовищ (зб. наук. ст.). – Київ : Інтерсервіс, 2014. – С. 179–181.
15. Офіційний веб-портал Лохвицької районної державної адміністрації [Електронний ресурс] : [Сайт]. – Режим доступу: <http://lohvica.adm-pl.gov.ua/> (дата звернення: 10.01.2018). – Назва з екрана.
16. Панченко С.М. До створення Національного природного парку у Лохвицькому районі Полтавської області / С.М. Панченко // Сучасні фітосозологічні дослідження в Україні: зб. статей з нагоди вшанування пам'яті видатного фітосозолога, д.б.н., проф. Т.Л. Андрієнко-Малюк (1938–2016). – Київ : Талком, 2017. – С. 70–76.
17. Полтавщина : енциклопедичний довідник / ред. А.В. Кудрицький. – Київ : Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 1992. – 1024 с.
18. Старовойтова М. Поширення та еколого-ценотична характеристика видів *Egeria densa* Planchon та *Elodea nutallii* (Planch.) St. John. у водоймах басейну річки Сули / М.Ю. Старовойтова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер. Інтродукція та збереження рослинного різноманіття. – 2012. – Вип. 30. – С. 45–48.
19. Старовойтова М.Ю. *Nymphaeo albae* – *Nymphaetum candidae* – новий синтаксон для водоемов центральної і северо-западної частини Лівобережної Лесостепи України / М.Ю. Старовойтова // Современная биология: вопросы и ответы. Материалы I междунар. научн. конф. (20–21 янв. 2012 г., г. Санкт-Петербург). – СПб., 2012. – С. 9–16.
20. Старовойтова М.Ю. Видовий склад, поширення та еколого-ценотичні особливості видів роду *Potamogeton* у водній флорі басейну річки Сули / М.Ю. Старовойтова // Каразінські природознавчі студії. Матеріали міжнар. наук. конф. (1–4 лют. 2011 р., м. Харків). – Харків, 2011. – С. 128–130.

21. Старовойтова М.Ю. Родина *Hydrocharitaceae* у флорі річки Сули та її приток / М.Ю. Старовойтова // Наукові доповіді НУБіП. – 2011. – № 5 (27). – С. 1–10.
22. Стецюк Н.О. До питання збереження рідкісних степових первоцвітів Полтавської області / Н.О. Стецюк, Т.В. Криворучко // Запорозький медичинський журнал. – 2008. – № 2 (47). – С. 146–148.
23. Стецюк Н.О. Перспективи створення ландшафтного заказника «Христанівський» у біорізноманіття України у світлі вчення про ноосферу : матеріали Всеукр. студентської наук.-практ. конф. – Полтава : ПДПУ, 2009. – С. 191–193.
24. Червона книга України. Рослинний світ / ред. Я.П. Дідух. – Київ : Глобалконсалтинг, 2009. – 900 с.
25. Чорна Г.А. Флора водойм і боліт Лісостепу України. Судинні рослини / Г.А. Чорна. – Київ : Фітосоціоцентр, 2006. – 184 с.
26. *Bulbocodium versicolor* (*Melanthiaceae*) – редкий вид флоры Европы (географическое распространение, условия местообитаний и структура популяций) / В.И. Мельник, В.В. Гриценко, Д.Ю. Шевченко, С.Я. Диденко. – Київ : Фітосоціоцентр, 2007. – 44 с.

Рекомендує до друку С.В. Гапон
Отримано 19.01.2018 р.

И.Г. Ольшанский

Институт ботаники им. Н.Г. Холодного НАН Украины

РЕДКИЕ ВИДЫ РАСТЕНИЙ ЛОХВИЦКОГО РАЙОНА (ПОЛТАВСКАЯ ОБЛАСТЬ, УКРАИНА)

Приведен перечень известных по литературным данным и гербарным образцам и новых местонахождений редких видов растений, которые встречаются в Лохвицком районе Полтавской области (Украина). Редкие виды растений произрастают главным образом на участках с естественным и полустепным растительным покровом, которые сохранились преимущественно в поймах рек.

В Лохвицком районе встречаются виды растений, включенные в Красную книгу Украины (2009): *Salvinia natans* (L.) All., *Crocus reticulatus* Steven ex Adams, *Gladiolus tenuis* M. Bieb., *Bulbocodium versicolor* (Ker-Gawl.) Spreng., *Anacamptis laxiflora* (Lam.) R.M. Bateman, *Anacamptis palustris* (Jacq.) R.M. Bateman, Pridgeon et M.W. Chase, *Anacamptis pyramidalis* (L.) Rich., *Dactylorhiza incarnata* (L.) Soб., *Epipactis helleborine* (L.) Crantz, *Listera ovata* (L.) R.Br., *Stipa capillata* L., *Stipa pennata* L., *Astragalus dasyanthus* Pall., *Adonis vernalis* L., *Pulsatilla pratensis* (L.) Mill. ssp. *nigricans* (Stoerck) Zamels, *Scrophularia vernalis* L.

Также тут растут регионально редкие для Полтавской области виды: *Aegonychon purpurocaeruleum* (L.) Holub, *Amygdalus nana* L., *Calluna vulgaris* (L.) Hill., *Carex rhizina* Blytt ex Lindbl., *Cerasus avium* (L.) Moench, *Chrysosplenium alternifolium* L., *Comarum palustre* L., *Convallaria majalis* L., *Corydalis cava* (L.) Schweigg. et Körte, *Crataegus ucrainica* Pojark., *Dentaria bulbifera* L., *Dentaria quinquefolia* M. Bieb., *Equisetum hyemale* L., *Galeobdolon luteum* Huds., *Hyacinthella leucophaea* (K. Koch) Schur, *Inula helenium* L., *Iris hungarica* Waldst. & Kit., *Linum perenne* L., *Menyanthes trifoliata* L., *Naumburgia thyrsoflora* (L.) Rchb., *Nymphaea alba* L., *Nymphaea candida* C. Presl, *Prunella grandiflora* (L.) Scholl., *Sanguisorba officinalis* L., *Scilla bifolia* L., *Scilla siberica* Haw., *Utricularia vulgaris* L., *Valeriana officinalis* L. s.l., *Veratrum lobelianum* Bernh., *Vinca minor* L.

Ключевые слова: редкие виды растений, Лохвицкий район, Полтавская область, Украина.

I.G. Olshanskyi

M.G. Kholodny Institute of Botany

**RARE PLANTS SPECIES OF THE LOKHVYTSKYI DISTRICT
(POLTAVA REGION, UKRAINE)**

The list of locations of rare plant species in Lokhvytsky district of the Poltava region is given. Mostly rare species grow in floodplains of rivers.

Species of plants, which are included in the Red Book of Ukraine (2009), grow here: *Salvinia natans* (L.) All., *Crocus reticulatus* Steven ex Adams, *Gladiolus tenuis* M. Bieb., *Bulbocodium versicolor* (Ker-Gawl.) Spreng., *Anacamptis laxiflora* (Lam.) R.M. Bateman, *Anacamptis palustris* (Jacq.) R.M. Bateman, Pridgeon et M.W. Chase, *Anacamptis pyramidalis* (L.) Rich., *Dactylorhiza incarnata* (L.) Soó, *Epipactis helleborine* (L.) Crantz, *Listera ovata* (L.) R.Br., *Stipa capillata* L., *Stipa pennata* L., *Astragalus dasyanthus* Pall., *Adonis vernalis* L., *Pulsatilla pratensis* (L.) Mill. ssp. *nigricans* (Stoerck) Zamels, *Scrophularia vernalis* L.

The regionally rare species grow in Lokhvytskyi district: *Aegonychon purpurocaeruleum* (L.) Holub, *Amygdalus nana* L., *Calluna vulgaris* (L.) Hill., *Carex rhizina* Blytt ex Lindbl., *Cerasus avium* (L.) Moench, *Chrysosplenium alternifolium* L., *Comarum palustre* L., *Convallaria majalis* L., *Corydalis cava* (L.) Schweigg. et Körte, *Crataegus ucrainica* Pojark., *Dentaria bulbifera* L., *Dentaria quinquefolia* M. Bieb., *Equisetum hyemale* L., *Galeobdolon luteum* Huds., *Hyacinthella leucophaea* (K. Koch) Schur, *Inula helenium* L., *Iris hungarica* Waldst. & Kit., *Linum perenne* L., *Menyanthes trifoliata* L., *Naumburgia thyrsiflora* (L.) Rchb., *Nymphaea alba* L., *Nymphaea candida* C. Presl, *Prunella grandiflora* (L.) Scholl., *Sanguisorba officinalis* L., *Scilla bifolia* L., *Scilla siberica* Haw., *Utricularia vulgaris* L., *Valeriana officinalis* L. s.l., *Veratrum lobelianum* Bernh., *Vinca minor* L.

Key words: rare plant species, Lokhvitsky district, Poltava region, Ukraine.